

Katsaus

numero 2 1963

Pentti Aalto:

Zarathustra ja hänen julistuksensa

Reijo Wilenius:

Arnkil eli ihmisen käsite

Matti Luoma:

Kristillisen etiikan umpikuja

Juha Hiekkaranta:

Palasia

Hafiz:

Olen istunut rakastettujen luona

Veli-Matti Saikkonen:

La belle jardinière

Pirkko Peltonen:

1962—63 Helsingin teattereissa

Raimo Oksa:

Uudistumisen kausi suomalaisessa elokuvassa

Pentti Särmä:

Uljas uusi maailma

Arvo Salo:

Oppikirja oikeistolaiselle

Arvo Ahlroos-

Kaskamo:

Tarkentaen

KULTTUURI - POLITIIKKA - TALOUS

KATSAUS

Toimittajat: Reijo Wilenius (päätoimittaja), Raimo Antikainen

Toimitus ja tilaukset: Helsinki, Fredrikinkatu 36 B 36, puhelin 6249 78

Vuositilaus 6 mk. Irtonumero 1,20 mk.

Katsaus voidaan tilata käyttämällä Kustannusoy Tähystäjän postisiirtotiliä 94711 tai postista, kirjakaupoista ja asiamiehiltä.

Ilmestyy kuudesti vuodessa.

Seitsemäs vuosikerta.

Jokainen kirjoittaja vastaa itse kirjoituksensa sisällöstä.

ZARATHUSTRA JA HÄNEN JULISTUKSENSA

Pentti Aalto

Tietomme Zarathustran opista perustuu meille puutteellisenä säilyneeseen pyhän kirjan Avestan (< *āpastāk* 'perimätieto') tekstiin. Tämä on kuitenkin kirjoitettu muistiin vasta vuosisatoja profeetan jälkeen; työ lienee aloitettu ensimmäisellä Kristuksen jälkeisellä vuosisadalla. Siihen asti suullisena säilytetyssä perinteessä edustavat varmasti Zarathustralta peräisin olevaa opetusta vain runomuotoiset ns. *gāthāt* 'laulut', joita on sinne tänne siroteltuina Avestan n.s. Yasna-osassa. Pääosaltaan Avesta kuvastaa jo perusteellisesti (osittain suorastaan Zarathustran julistukselle täysin vastaiseksi) muuntunutta oppia.

Gāthāt, jotka lähteinä täten ovat mitä tärkeimpiä, ovat kielellisesti erittäin vaikeaselkoisia. Lukuisat oppineet ovat ponnistelleet niitten tulkitsemiseksi, mutta heidän tuloksensa eroavat toisistaan suuresti jopa aivan ratkaisevissakin kohdin. V. 1961 ilmestyneessä tutkimuksessaan «Zarathustra» saksalainen iranisti ja semitisti *Walther Hinz* on lähestynyt ongelmaa uudella tavalla, yrittämällä saada ensin kokonaiskuvan Zarathustran henkilöstä, toiminnasta ja julistuksesta sekä sitten tämän valossa tulkitsemalla *gāthāin* hämäret yksityiskohdat. Menetelmällä on tietysti omat vaaransa, koska on pelättävissä, että tutkija lukee tekstistä oman persoonallisen mielipiteensä, mutta toisaalta meillä on riittävästi esimerkkejä siitä, että yksityiskohtaisinkaan filologinen analyysi ei kykene antamaan vakuuttavaa tulkintaa *gāthāin* lukemattomille vaikeaselkoisille kohdille.

Zarathustra eli Hinzin varsin mielenkiintoisesti perusteltujen laskelmien mukaan 22. 3. 630—1. 5. 553 e.Kr. Hän näyttää olleen syntyisin Baktriasta, mutta joutui pakenemaan kotiseudultaan Khovaresmiaan, missä sai turvan Vištāspa-nimiseltä ruhtinaalta. Iranin tuolloisen uskonnon vallitseva jumala oli Mithra, jonka nimi mainitaan jo Mitannin hallitsijan Mattiwazan 1380 e.Kr. heettiläisten suurkuninkaan Šuppiluliuman kanssa tekemässä sopimuksessa. Myöhemmin Mithra oli ainoa iranilaisille ja intialaisille yhteinen jumala. Varmaan juuri Zarathustran toiminnan tuloksena Indra ja Nāsatyat muuttuivat demoneiksi. Mithraa palvottiin verisin eläinuhrein, jotka ainakin osittain suoritettiin pimeässä. Pikkuruhtinaat pakkoluovuttivat nämä teurasuhrit samoin kuin uhripappien palkkioläimetkin talonpojilta ja paimentolaisilta. Mithran palvontaa ja verisiä uhreja vastaan nouseva Zarathustra edusti siten myös sosiaalista liikehtimistä, ehkä suorastaan 'luokkataistelua'. Hänen vastustajinaan olivat Mithran papit, māgit ja usigit, jotka ilmeisesti olivat eräänlaisia šamaneja.

Omaa jumalaansa Zarathustra kutsuu nimellä Ahura Mazdā 'Herra Kaikkiviisas'. Nimitys näyttää olevan hänen luomansa vastaamaan hänen Jumala-käsitystään ja -suhdettaan. Se on erisnimi, yleisnimeä 'jumala' ei gāthoissa esiinnykään. Ahura Mazdā on maailman ja kaiken olevaisen luoja, joka profeettallisen ilmestymisen kautta on ottanut myös yhteyden ihmisiin ohjatakseen heidät oikealle tielle.

Yliluonnollisiin olentoihin kuuluu vielä Spanta Mainyu 'Pyhä Henki', usein Spaništa Mainyu 'Pyhin Henki', sekä Vohu Manah 'Hyvä Henki', Sraoša 'Kuuliainen', Aša 'Jumalallinen Oikeus' ~ 'Oikea Järjestys'. Ahura Mazdā on henki, mutta toisaalta Spanta Mainyua kutsutaan 'Jumalan hengeksi'. Jumalan luoma maailmanjärjestys on sinänsä hyvä, paha on tullut maailmaan Pyhän Hengen kaksoisveljen Angra Mainyun lankeamisen kautta, joka teki hänestä 'Valheen Hengen' ja aiheutti hänen syöksemisensä taivaasta alas.

Vainajan sielu joutuu kuoleman jälkeen kulkemaan 'Valikoitsijan Sillan' yli. Syntiset putoavat siltä ja joutuvat Valheen Hengen valta-piiriin, vanhurskaat taas pääsevät yli autuaitten asunnoille. Hinzin käsityksen mukaan kysymys on vain kuvaannollisesta selityksestä siitä, että yksilö jo kuolemansa jälkeen joutuu tuomituksi. Sen ohessa on nimittäin odotettavissa myös 'Viimeinen Tuomio' senjälkeen kun hyvien ja pahojen voimien välinen lopputaistelu on päättynyt Hyvän epäilemättömään voittoon.

Erittäin mielenkiintoinen avaamiensa näköalojen vuoksi on Zarathustran ennustus tulevasta Lunastajasta Ahūm-biś 'Olemassaolon Parantaja' ~ 'Vapahtaja'. Sen perusteella Hinz tahtoo rinnastaa Zarathustran Vanhan Liiton profeettoihin. Hän huomauttaa, että vain tämän Zarathustran julistuksen omaksumisen perusteella voidaan ymmärtää Kyyroksen toimenpiteet pakkosiirrettyjen juutalaisten palauttamiseksi takaisin kotimaahansa ja Jerusalemin temppelin uudelleen rakentamiseksi. Hinz toteaa tämän toimenpiteen merkityksen: «Ilman Kyyroksen v. 538 antamaa paluuediktiä ei historiassa enää olisi esiintynyt mitään Juudeaa — ei myös Betlehemiä eikä Golgataa.» Seuraavatkin suurkuninkaat Dareios I, Artaxerxes I ja Artaxerxes II tukivat sekä vallallaan että taloudellisin avustuksin Jerusalemin temppelin ja Mooksen lain uudistusta. Deuterokesajan, Esran ja Nehemian lausunnot todistavat myös israelilaisten käsittäneen nämä hallitsijat Jumalan työaseiksi pelastussuunnitelman toteuttamisessa.

Arvoituksellista on toistaiseksi, miten on historiallisesti selitettävä Qumrānin tekstien ja Zarathustran gāthain väliset selvät yhdenmukaisuudet.

ARNKIL ELI IHMISEN KÄSITE

Rolf Arnkilin, Sigfrid Sireniuksen ja Pentti Eskolan kirjeenvaihto «Perimmäisten kysymysten äärellä» on kiintoisimpia dokumentteja, mitä Suomessa on julkaistu. Sellaiset asiat, joista siinä puhutaan avoimesti, on meillä ollut tapana salata. Kirjan saavuttama menekki saattaa olla merkki siitä, että kulttuurimme ilmapiirissä on tapahtumassa muutoksia; että on syntynyt voimakas tarve *ihmisen käsitteen* avartamiseen.

Esitän seuraavassa erillisiä huomioita siitä, mihin suuntaan Arnkilin ajatukset ja tunnot käyvät — mihin suuntaan ihmiskuvamme on kenties laajenemassa. Viittaan samalla aikaisemmin Katsauksessa (1-1961) julkaistuun artikkeliin «Kuivuutta vastaan», jossa englantilainen kirjailija ja filosofi Iris Murdoch hyvin perustein hyökkää valitusajalta perittyä, inhimillistä todellisuutta vahvasti yksinkertaistavaa 'kiteistä' ihmisen käsitettä vastaan.

Rolf Arnkil oli ennen sairastumistaan metsänhoitaja. Kaikesta päättäen hänen luonnon kokemisensa on laajempi ja voimakkaampi kuin tavallisen kaupunkieläjän. Hän on huomannut, että nykyinen kulttuuri-ihminen on aisteiltaan tylsistymään päin. Siviilisaatio pommittaa hänen aistejaan efekteillä, jotka ilmeisesti heikentävät niiden herkkyyttä. Maailmankuvamme käy tältä osalta köyhemmäksi — tämä näyttää ilmenevän myös kirjallisuudessa. Lienee oikein sanoa, että elämämme on muuttunut epäaistillisemmaksi ja samalla (tältä puolelta) köyhemmäksi.

Arnkil huomauttaa lisäksi, että tämä herkkyyden häviäminen, tylsyyss ja turtuminen, koskee myös 'sisempiä' aistejamme. Herkkyys tajuta henkistä ja jumalallista on suurin piirtein hävinnyt. *Siksi* sanotaan, että mitään sellaista ei ole olemassa. Kehitys on käynyt — kuten Arnkil sattuvasti sanoo — «sunnuntaiuskonnollisuuden kautta täydelliseen materialismiin». Onko mahdollista kulkea vastakkaista tietä? Arnkilin oma kehitys tuntuu olevan siitä osoitus.

Perustavaa laatua on Arnkilin oivallus, että nyky-ihmiseltä jää huomattava alue persoonallisuudestaan käyttämättä ja kehittämättä. Tämä alue on tuo 'sisäinen herkkyys'. Samoin kuin aistimme ovat (kuten näyttää) rajoittuneet ja tylsistyneet niin että niiden antama kuva ulkomaailmasta on köyhtynyt, samaten ovat 'sisäisten aistiemme' mahdollisuudet jääneet käyttämättä ja tajumme henkisestä supistunut johonkin laihaan Jumala-uskoon, kunnes sekin — rehellisen kapinan kautta, jonka suoritti 'naturalistinen' sukupolvi 1880-luvulta lähtien — suurin piirtein hävisi lukeneiston elämänpiiristä. (Minna Canthin «Papin perhe» kuvaa vaikuttavasti tuota kapinaa.) Arnkil viittaa ai-

van oikein Steineriin tämän historiallisen kehitysprosessin selvittäjänä: kuvanomainen, ei-käsitteellinen henkisen kokeminen, joka tulee ilmi mm. ihmiskunnan mytologisessa perinnössä, joutui väistymään uusien tietoisuustekijöiden tieltä. Mutta kun tämän uuden 'esineellisen' tietoisuuden asema on vakiintunut, voidaan jälleen — siitä luopumatta — käydä aktivoimaan syrjäytyneitä sisäisen kokemisen mahdollisuuksia. Tämä on kenties merkittävin näkökulma, josta ihmisen nykyistä kehitysvaihetta voidaan tarkastella. Samansuuntaiseen näkemykseen ovat päätyneet myös C. G. Jung ja Teilhard de Chardin.

Kahdessa asiassa näkisin Arnkilin kapinan perinteellistä ihmiskuvaa vastaan olevan pahasti puolitiessä.

Ensiksikin: hänen ajatteluaan ja tuntemistaan näyttää sitovan vanha teologinen kielenkäyttö. Se on erittäin ahdas puku hänen runsaalle kokemusmaailmalleen.

Toiseksi: tämän vanhan teologisen kielenkäytön ja käsitemaailman myötä näyttää hänelle seuraavan epäluottamus 'ihmisjärkeä' kohtaan — vaikka hän useasti lainaa tutkijoiden ja filosofien mielipiteitä, milloin ne ovat sopusoinnussa hänen omien ajatustensa ja tuntojensa kanssa.

Jos todella on tapahtumassa ihmis- ja maailmankuvan avartuminen yli viime vuosikymmeninä asetettujen rajojen, se voi tapahtua vain siten, että tämä teologien väheksymä 'ihmisjärki' kehittää uusia käsitteitä, jotka pystyvät ilmaisemaan — paremmin kuin vanha skolastis-teologinen terminologia — kehittämättä jääneiden ihmishuonnon alueiden heräviä kokemuksia. Rationalismia emme voi hylätä, mutta voimme antaa sille uutta sisältöä. Silloin se merkitsee kaiken inhimilliseen kokemukseen kuuluvan ilmaisemista mahdollisimman selvin ja täsmällisin käsittein. Rationalismi on kehitystä jarruttava tekijä vain siinä tapauksessa, että ennalta asetetaan ne rajat, joiden sisäpuolella inhimillisen kokemuksen täytyy pysyä. On kyllä historiallisesti totta, että rationalismiin (tai 'luonnontieteelliseen maailmankatsomukseen') on yleensä liittynyt sellainen dogmaattinen rajankäynti. Mutta se ei ole loogisesti välttämätön.

Toinen vaihtoehto olisi antautuminen vanhan skolastis-teologisen käsitemaailman edessä. Se olisi nähdäkseni askel taaksepäin.

On totta, että «perimmäisistä kysymyksistä keskustelua kavahdetaan yhtä paljon kuin riisuutumista kadulla. Kun näin tapahtuu jatkuvasti ja järjestelmällisesti, jopa ns. sivistyneistön keskuudessa ja ehkä eniten juuri siellä, niin mikä, tosiaan mikä vie varsinaista sivistystä... maassamme eteenpäin?»

Suomen koululaitoksesta, joka on elämämme avuttomuuksien järkkymätön perusta, Arnkil esittää asiallisen vaikka kuluneen arvostelun: se valmistaa kirjoilla kuormattuja aaseja. Nykyihmisen avuttomuus tunne-elämän alueella pohjustetaan koulussa, joka on ottanut ainoaksi tehtäväkseen eräiden älyllisten (tai paremminkin muistin) ominaisuuksien kehittämisen. Ja senkin se suorittaa, mitä *itsenäiseen* älynkäyttöön tulee, varsin epätydyttävästi.

Arnkil tarkastelee ilmiötä, jota hän nimittää 'lähimmäiskäsitteen väljähtymiseksi'. Hän esittää siitä kolme hyvin sattuvaa huomiota, ensiksi:

«Lähimmäiskäsitteen väljähtymiseen on vaikuttanut se shokkihoito, jonka massatiedotusvälineet meihin päivittäin kohdistavat.» Tehokas tiedotustoiminta ei tietenkään ole sellaisenaan pahasta; mutta kun sen kautta valikoituu tajuntaamme erityisesti 'vertatihkuva' aineisto su-lattamatta esitettynä ja erinäisten vaistojemme vaatimana, seuraa siitä luultavasti turtumusta ja tunnottomuutta inhimillistä kärsimystä koh-taan. «Olemme gladiaattorinäytelmän tunteettomia, koko ajan uutta janoavia katselijoita.»

Toiseksi: «Lähimmäiskäsitteen väljähtymiseen on vaikuttanut kirk-komme, joka kiinnittänyt katseensa lähes yksinomaisesti yksityisen sie-lun pelastukseen ja vastakkainasettelullaan: 'uskosta ja armosta, ei tekojen kautta' on kahlinnut ja kaventanut evankeliumin suurta sano-maa, elämän ja keskinäisen rakkauden sanomaa. Sanankuulija joutuu todellakin ymmälle, kun puhdasoppinen saarnamies aluksi toisella kä-dellä sirottelee lähimmäisen rakkauden ja hyvien tekojen siemeniä, mutta ennen saarnansa loppua korjaa toisella kädellä nuo jyväsiet 'mer-ityksettöminä' pois.»

Ymmärtääkseni on tässä esitetty oikeaan osuva perinteellisen luteri-laisen kristillisyyden kritiikki. Se lankeaa osittain yhteen sen kanssa, mitä Matti Luoma esittää kirjoituksessaan «Kristillisen etiikan umpi-kuja».

Kolmanneksi: se seikka, että valtio, kunnat ja yleensä julkiset organi-saatiot nykyään huolehtivat — vaikka varsin epätäydellisesti — 'puut-teenalaisten' turvallisuudesta, aiheuttaa yleisesti sen asenteen, ettei yksi-tyiselle yhteiskunnan jäsenelle kuulu enää vastuuta kanssaihmisistään oman läheisen piirinsä ulkopuolella. Tämäkin on elämän ja persoonalli-suuden köyhtymistä. Emme voi purkaa kehitettyä sosiaalisen turvalli-suuden järjestelmää; tämä olisi väärä johtopäätös. Mutta se ei pysty koskaan korvaamaan sitä, mitä myötäelävä yksityinen ihminen pystyy antamaan.

Onko kristinuskolla tulevaisuutta? Meiltä odotetaan melkoista hen-kistä ponnistusta, jossa epäoleellisesta erotetaan oleellinen, että 'puhaat' kristilliset virikkeet jatkavat elämäänsä. Torjuessamme *koko* kristin-uskon torjumme jonkin alueen itessämme. Torjumisen kiihkeys näyt-tää olevan ilmaus siitä, että haluamme tunkea syrjään kappaleen omaa itseämme. Henkisesti helppo ratkaisu on kokonaan myöntää tai ko-konaan kieltää. Kumpikin jättää nähdäkseni ihmisen keskeneräiseksi. Luulen että jokaisena aikakautena kaukaisimpaan tulevaisuuteen löy-tyy ihmisiä, jotka suorittavat tämän työn: selvittävät itselleen ja muille, mikä kristillisyydessä on sidottu vanhentuneisiin ajatus- ja elämänmuo-toihin ja mikä siinä on pysyvä ydin. Monet ovat sitä mieltä, että tämän erottamisen jälkeen ei jää jäljelle mitään ydintä; toiset taas katsovat, että jää jäljelle jotakin, mikä (piilevästi tai vaikuttavasti) on kappale omaa luontoamme.

Edellä en esittänyt Arnkilin ajatuksia vaan omia havaintojani. On kuitenkin ilmeistä, että hänen kristinuskossaan elää voimakas jännitys oman henkisen kokemisen ja perinteellisen 'kristillisen' käsitemaailman välillä. Ratkaisevaa hänelle on ollut pääsiäisen tapahtumasarjan koke-minen todellisenä. Mutta on eri asia kokea jotakin ja ymmärtää koke-muksensa. Kysymykseksi jää, löytääkö Arnkil myöskin virikkeitä rik-kaan elämysmaailmansa ymmärtämiseen. Käsitykseni — jota joudun toistamaan kuin Cato omaansa — on, että Rudolf Steinerin hengentiede voisi tarjota siihen aineksia.

KRISTILLISEN ETIIKAN UMPIKUJA

Matti Luoma

1. Kristilliseen etiikkaan lähinnä sen protestanttisessa muodossa sisältyy eräs merkittävä sisäinen ristiriita. Tämä on helposti luettavissa yksinkertaisistakin kristinopin esityksistä ja sitä käsitellään myös teologisessa kirjallisuudessa. Valtaosalle maallikoita tämä ristiriita on kuitenkin, huolimatta heidän saamastaan kristillisestä kasvatuksesta, tuntematon. Pidänkin tätä ristiriitaa paljossa syypäänä siihen ilmiöön, jota olen eri yhteydessä tarkastellut otsikon 'Kristinuskosta luopumisen' (S.Suomi, 9:62) alla.

Mainittu ristiriita perustuu yleisimmässä mahdollisessa muodossaan siihen, että kristinopin mukaan kristillinen siveellisyys on kiinteästi kytketty kristilliseen uskoon. Mitä tämä lähemmin merkitsee, käy ilmi, kun tarkastellaan erikseen mitä (a) kristillisellä uskolla, (b) kristillisellä siveellisyydellä ja (c) näiden välisellä yhteydellä tarkoitetaan.

Esitykseni lyhydestä johtuu, etten voi puuttua opilliseen hienomekaniikkaan sellaisena kuin se esiintyy teologisessa kirjallisuudessa laajimmillaan. Tähdäten selvyyteen ja yksinkertaisuuteen pyrin liikkumaan maallikkotasolla eli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon katekismusta lähteenäni käyttäen. Tätä vastaan tuskin voi olla huomauttamista. Onhan kristinuskon alunperin kiistattomasti tarkoitettu nimenomaan maallikoille, lapsenmielisille ja hengessään köyhille.

2. Katekismuksen mukaan kristillisen uskon sisältö on luettavissa tuon pienen kirjasen kolmesta uskontunnustuksesta. Jätän Nikealais-Konstantinopolilaisen ja Athanasiuksen uskontunnustuksen yksinkertaisuuden vuoksi syrjään ja totean että Lutherin Vähän Katekismuksen mukaan kristillinen usko edellyttää uskomista 'Kolmiyhteiseen Jumalaan' eli Isään luojana, Poikaan lunastajana ja Pyhään Henkeen pyhittäjänä.

Kristinoppi selventää katekismuksen VI-luvussa uskonelämää: Ilman uskoa ihminen on 'suruton', mutta uskoon ei tulla omin avuin, sillä usko saa alkunsa Jumalan kutsusta, korostuen varsinkin ns. etsikköaikoina. Ihminen voi vain joko hylätä tämän kutsun tai ottaa sen vastaan. Uskoon tuleminen ilmenee ensin heräämisinä, sitten parannuksena, vanhurskauttamisena, uudestisyntymisenä jne.

Lienee selvää että usko on siinä mielessä totaalinen, että joko kristillinen uskonsisältö uskotaan tai — ei ole kysymys uskosta. Muutenhan kristinoppi siltä osin mikä koskee uskoa ei pitäisi paikkaansa. Lisäksi lienee selvää, että vain se ihminen uskoo, joka uskoo aidosti, eikä sellainen joka vain väittää tällaista. Tätä ei suinkaan kumoa se, ettei uskon aitoutta ehkä millään inhimillisellä keinolla voida tarkkaan mitata.

Esillä olevan ongelman kannalta on tärkeintä se kristinopissa selvästi ilmaistu seikka, että usko «saa hänen elämässään aikaan Hengen hedelmiä», joista «suurin... on rakkaus». Kristinopin mukaan ts. kristillinen siveellisyys on seurausta kristillisestä uskosta eli usko ilmenee siveellisinä tahdonilmaisuina ja tekoina.

3. Kristillisellä siveellisyydellä ymmärretään katekismuksen mukaan sitä, mikä on luettavissa tuon pienen kirjasen luvusta 'Jumalan kymmenen käskyä' ja jota kirjasen VII luku tästä asiasta selventää. Kristilliseen siveellisyyteen sisältyy siten kaksi eri puolta: Toisaalta ei ole lupa rikkoa yhtäkään mainituista käskyistä ja toisaalta on kristityn elämän lisäksi ilmentävä 'palvelemisena' eli 'käskyistä korkeimman', lähimmäisenrakkauden jatkuvana toteuttamisena.

Kristinoppi lausuu nimenomaan, että kristityn «koko elämä on palvelemista» ja ilmaisee myös mitä tällä lähemmin tarkoitetaan: Nöyryä ja kärsivällinen mielenlaatu, kutsumuksensa täyttäminen, tunnollinen työnsä tekeminen, ruumiin ja sielun virkistykseen käytetyt vapaa-ajat, omaisuuden oikea käyttö... oikea kotielämä... ystäväpiirin säilyttäminen... valtion kunnioittaminen... kulttuurin edistäminen... lähetystyö. Kristillinen siveellisyys on 'totaalista' vain siinä merkityksessä, että kymmenen käskyä ovat kaikki aina voimassa. Lisäksi tulee kristityn elämän aina ilmetä jonakin palvelemisen muotona, mutta lähinnä vain yhtenä kerrallaan, ei ainakaan kaikkena yht'aikaa.

Kristillisen siveellisyyden piiriin palvelemisen eri muotoina luetaan eri tahdonilmaisut ja teot täytyy ilmeisesti voida varsin selvästi kuvailla ja määritellä. Tämä merkitsee sitä että voidaan esim. sopia niistä tuntomerkeistä, jotka 'toteuttavat' kristillisen siveellisyyden omaisuuden käytön, kotielämän, kulttuurityön jne. suhteen. Juuri näitä tuntomerkkejä eli sitä, mitä kristillisellä siveellisyydellä konkreettisesti ymmärretään, käsitelläänkin laajemmissa teologisen etiikan esityksissä. Tällöin on myös ilmeistä että uskoon tulemattomienkin ihmisten on mahdollista ainakin ymmärtää, mitä tällaisella siveellisyydellä noissa sen konkreettisissa ilmenemismuodoissa ymmärretään. Jos ihminen taas voi ymmärtää, mitä siveellisyydellä tarkoitetaan, voi hän ainakin yrittää omaksua tämän näin ymmärtämänsä etiikan elämänsä käytäntöä määrääväksi elämän teoriaksi.

Edellä sanottuun viitaten teen seuraavan käsitteellisen erottelun: Kutsun 'kristilliseksi siveellisyydeksi' sellaista ihmisen elämän käytäntöä, joka toteuttaa kristinopin kaikki sille asettamat tuntomerkit. Kutsun 'siveellisyydeksi' sellaista ihmisen elämän käytäntöä, joka toteuttaa kaikki muut kristinopin kristilliselle siveellisyydelle asettamat tuntomerkit, tätä yhtä lukuunottamatta: että henkilö ei ole kristinopin tarkoittamassa mielessä 'uskova' tai 'uskoon tullut'.

4. Olen edellä pyrkinyt mahdollisimman yksinkertaisesti ja havainnollisesti esittämään, mitä kristinopin mukaan ymmärretään toisaalta kristillisellä uskolla ja toisaalta kristillisellä siveellisyydellä. Mitä sitten tarkoitetaan kristinopissa näiden kahden välisellä yhteydellä? Tämä ilmaistaan katekismuksessa kahdella eri tavalla, joista edellistä kutsun niiden väliseksi yhteydeksi suppeammassa ja jälkimmäistä laajemmassa mielessä.

Kristillisen uskon ja siveellisyyden suppeammalla yhteydellä tarkoitan sitä edellä jo mainittua seikkaa, että kristillinen usko ilmenee kristillisenä siveellisyytenä. Jälkimmäistä pidetään tällöin edellisen eräänlaisena osoittimena eli kriteriona, ei kuitenkaan uskon ehtona, kuten Lutherin keskeinen erottelu kuuluu. Tämän suppeamman yhteyden tarkoittama etiikka pitää ilmeisesti eettillisenä teoriana paikkansa siinä määrin kuin voidaan (empiirisesti) osoittaa, että kristillinen usko ilmenee kristillisenä siveellisyytenä.

Mutta uskon ja siveellisyyden yhteys ymmärretään kristinopissa vielä laajemminkin: ei väitetä ainoastaan, että usko ilmenee siveellisyytenä, vaan ettei ole eikä voi olla mitään kristillisen siveellisyyden vaatimukset täyttävää inhimillistä käyttäytymistä, joka ei perustuisi elimelli-

sesti kristilliseen uskoon. Tämä näin laajemmin kristillisen uskon ja siveellisyyden yhteyttä korostava etiikka pitää ilmeisesti eettillisenä teoriana paikkansa siinä määrin kuin voidaan (empiirisesti) osoittaa, että em. vaatimukset täyttävää siveellisyyttä esiintyy vain elimellisesti kristilliseen uskoon perustuvana.

Juuri viimeksi mainittu uskon ja siveellisyyden laajempi yhteys on nähdäkseni valtaosalle 'kristittyjäkin' maallikoita tuntematon. Mutta katekismuksenkin kristinoppi ilmaisee selvästi, että siinä esitelty kristillisen palvelemisen eri muodot ovat mahdolliset toteuttaa vain kun ne perustuvat kristilliseen uskoon. Tunnollinen työnteke, oikea vapaa-ajan käyttö, ystäväpiirin pysyvyys jne — mikään näistä ei ihmiselle ole mahdollista, ellei hän usko aidosti ja totaalisesti, väittää lähteemme.

5. Edellä kaavailemani kristillisen etiikan umpikuja sisältää nähdäkseni seuraavat kolme eri puolta: (1) esiintyy runsaasti sellaista kristillisen siveellisyyden kaikki muut tuntomerkit toteuttavaa siveellisyyttä tätä yhtä tuntomerkkiä lukuunottamatta: ettei se perustu kristilliseen uskoon, (2) esiintyy tuskin yhtään esimerkkiä kristillisestä siveellisyydestä, joka perustuu totaalisesti kristilliseen uskoon eli aitoon uskoon kaikkeen siihen, mitä kristinopin eri uskontunnustukset sisältävät, (3) eettinen käytäntö on ylipäänsä mielekkäästi ankkuroitavissa vain ihmiseen itseensä perustuviin reaalisiin mahdollisuuksiin teesinä rakentavaan eettilliseen teoriaan.

Umpikujan ensimmäisen puolen suhteen viittaa edellä esitykseni 3. osan lopulla tekemäni erotteluun 'kristillisen siveellisyyden' ja 'siveellisyyden' välillä. Lienee täysin ilmeistä, että jälkimmäisen tarkoittamaa eettillistä käytäntöä tavataan runsaasti sekä kristinuskon perinnäisessä valtapiirissä että sen ulkopuolella. Löytyy ts. runsaasti ihmisiä, jotka rikkomatta yhtäkään 10. käskystä toteuttavat kristinopin mainitsemaa palvelemista joissakin muodoissa — kärsivällisyytenä, kutsumususkollisena, työssään tunnollisena, isänmaallisena, kulttuurin edistäjänä jne — ilman kristillistä uskoa.

Vertaileva uskontotiede on lisäksi jo kauan todennut, että tietyt keskeiset eettilliset periaatteet ovat yhteiset kaikissa suurissa uskonnoissa ja niitä edustavien kansojen keskuudessa. Näitä ovat mm. tappaamisen, varastamisen, valehtelemisen ja aviorikoksen kiellot. Yhteinen on myös etiikan ns. 'kultainen sääntö' eli lähimmäisenrakkauden käsky. Siinä määrin taas kun on voitu vertailla eri kansojen elämän käytännössä ilmenevää siveellisyyttä, näyttää ilmeiseltä, että nuo erot ovat varsin vähäiset. Kristillisen elämän teorian vallitsemisessa maissa ei käytännön siveellisyys millään tavoin eroa edukseen muista vertailukoh-teista.

Edelliseen on vain lisättävä, ettei kristillisen teologiankaan taholta enää pidetä kiinni siitä väitteestä, ettei siveellisyyttä voi esiintyä kristinuskon valtapiirin ulkopuolella tai ilman että se perustuu kristilliseen uskoon. Tällöin on tosiasiaa myönnetty edellä mainitun kristillisen etiikan perusteesin paikkansapitämättömyys uskon ja siveellisyyden laajemman yhteyden osalta.

6. Kristillinen teologia pitää kuitenkin tänä päivänä — ainakin teoriassa ja julkisesti — yhä kiinni etiikkansa perusteista em. uskon ja siveellisyyden suppeamman yhteyden osalta. Asiantilan vähänkin tarkempi tutkistelu paljastaa kuitenkin, että tältäkin osin ollaan kristillisen etiikan sisäisen ristiriitaisuuden johdosta ajautettu sekä kristillisessä elämän teoriassa että käytännössä selvästi havaittavaan umpikujaan.

Kristillisessä teoriassa tämä ilmenee tunnettuna 'kirkon kriisinä', jonka olennaisin problematiikka tosin pyritään kirkon toimesta salaa-

maan, mm. kieltämällä koko kriisin olemassaolo. On kuitenkin turha kieltää sitä, kirkon itsensä korkealle (ainakin tähän asti) arvostaman, kristillisen dogmatiikan professorin antamaa 'todistusta', jonka mukaan teologista sanankäyttöämme hallitsee voimakas tendenssi kiertää tai muunnella kristinopin eräitä olennaisia perusoppeja. Tämä johtuu nähdäkseni olennaisesti siitä, ettei kirkonkaan piirissä katsota kristinopin 'kelpaavan' totaalisena, sellaisenaan, vaan että siinä on paljon, mikä esim. ei kelpaa adekvaatiksi kristillisen siveellisyyden perustaksi.

Kristillisessä käytännössä tämä ilmenee kahdella eri tavalla. Toisaalta on koko kristinopin tarkoittamaan uskon sisältöön kohdistuva aito kristillinen usko käynyt yhä harvinaisemmaksi. Toisaalta taas esiintyy paljon (muka) kristillistä siveellisyyttä, joka ei kuitenkaan perustu asianomaisen (nimikristityn) kristilliseen uskoon, vaikka hän ehkä näin julkisesti väittää tai itsekin luulee. Totaalinen kristillinen usko on ts. yhtä harvinaista kuin ei-kristillinen siveellisyys on yleistä.

'Uskoon tulemista' esiintyy kyllä yhä, mutta voidaan hyvällä syyllä kysyä, täyttävätkö tämänkaltaiset tapaukset uskoon tulemisen totaalisuudelle ja aitoudelle asetetut vaatimukset. Kun usein väitetään, että riittää kun uskoo Kristukseen, voidaan hyvällä syyllä epäillä — ellei uskon aitoutta, niin sitä — onko ja missä määrin uskon sisältö sama, minkä kirkon virallinen nykyinen kristinoppi edellyttää. Jos taas miltei mikä tahansa tai jokin muu kuin nykyisin voimassaoleva uskon sisältö on katsottava riittäväksi, kristillinen uskonoppi on kai muutettava tätä asiantilaa vastaavaksi.

Lisäksi voidaan lähinnä historiallisiin lähteisiin perustuen osoittaa lukuisia tapauksia, joissa aito ja totaalinen kristillinen usko on tuottanut tyystin kristillisen etiikan mittapuullakin mitaten 'siveettömiä' hedelmiä. Ja tällöin kysymys on ollut sekä loogisesti että psykologisesti aidoista ja johdonmukaisista kristillisen uskon hedelmistä — Gibbonin, Leckyn, Bucklen ja meidän Edward Westermarckimme useat teokset eräinä esimerkkeinä tätä alaa edustavasta runsaasta todistusaineistosta.

7. Kristillisen etiikan umpikuja johtuu kuitenkin viime kädessä siitä, että sen piirissä eettillinen käytäntö erheellisesti ankkuroidaan eettilliseen teoriaan, joka on tällaiseksi teoriaksi soveltumaton. Tämä väitteeni sisältää kaksi eri puolta: toisaalta tarkoitan sitä, että kristillinen uskonoppi varsinkin nykyisessä muodossaan on — ellei täysin kestämaton niin kuitenkin — peräti puutteellinen kristillisen(kin) siveellisyyden perusta ja toteuttaja. Toisaalta tarkoitan sitä, että eettillistä käytäntöä ei ylipäänsä ole mielekästä ankkuroida johonkin irrationaaliseen uskonoppiin tai metafysiikkaan, vaan kestävämmälle ja nimenomaan rationaaliselle perustalle.

Väitteeni edellisen puolen todisteet ovat sekä teoreettisia että käytännöllisiä. Käytännöllisillä tarkoitan niitä, joita olen käsitellyt edellä esitykseni 5. ja 6. osassa. Teoreettiset todisteet edellyttäisivät koko kristillisen uskonopin kriittistä rationaalista tarkastelua loogisen selkeyden ja mielekkyyden sekä tämän päivän tieteellisen maailmankuvan näkökohtien valossa. Luovun tästä tarkastelusta tässä yhteydessä, koska katson em. käytännölliset todisteet ynnä teologian oman kehityksen uudella ajalla, jatkuvine 'perääntymisineen' mainittujen selkeyden, mielekkyyden ja tieteellisyyden näkökohtien edessä riittäviksi todisteiksi väitteeni molempienkin puolten tueksi.

Väitteeni jälkimmäisen puolella tarkoitan sitä näkökohtaa, että sellainen eettillinen teoria on 'parempi' eli johtaa korkeampitasoiseen eettilliseen käytäntöön, joka teoriana täyttää paremmin teorialle ylipäänsä ja nimenomaan eettilliselle teorialle asetettavat vaatimukset. Viime kädessä tämän 'paremmuuden' määrää se seikka, mikä teoria

toisia paremmin pystyy motivaattorina vaikuttamaan sen teorian omak-suvien ihmisten (eetilliseen) elämän käytäntöön. Tästä johtuu mm. että eetillisen teorian on aina rakennuttava psykologisen tiedon paljastamiin, ihmiseen itseensä sisältyviin reaaliin mahdollisuuksiin toteuttaa elä-mässään siveellisyyttä.

Pidän kiistämättömänä, että todennäköisyys viittaa vahvasti maini-tun rationaalisen, psykologiaan perustuvan näkemyksen suuntaan. Tämän päivän moraalifilosofisessa kirjallisuudessa vallitsee kaikkea muuta kuin yksimielisyys ja yhdensuuntaisuus edes useiden keskeisten kysymysten osalta. Tässä tarkoitettua eetillisen teorian ja käytännön yhtäpitävyyttä ei kuitenkaan tiettävästi missään ole asetettu kyseen-alaiseksi, koska silloin aivan ilmeisesti kaivettaisiin pohjaa kaiken ratio-naalisen moraalifilosofian alta.

8. Esitystäni vastaan voidaan nähdäkseni esittää vain kahdenlaisia oleellisia vastaväitteitä: (a) että kristillinen etiikka ei pyrikään täyttä-mään rationaaliselle eetilliselle teorialle asetettavia vaatimuksia, (b) että kristinuskossa ei oleellisesti ole kysymys etiikasta tai siveellisyy-destä, vaan jostakin aivan muusta ja nimenomaan jostakin irrationaa-lisesta ja metafyyisistä, Jumalan kohtaamisesta, uudesta elämästä Kristuksessa tms. Nähdäkseni saattavat nämä molemmat väitteet pi-tää hyvinkin sinänsä paikkansa. Vastaväitteitä ne eivät ole esitystäni kohtaan, vaan pikemminkin sen keskeistä teesiä vahvistavia lisätodis-teita.

Ellei kristillinen etiikka pyrikään täyttämään rationaaliselle eetilli-selle teorialle asetettavia vaatimuksia, tämä näkemys kai on täysin so-pusoinnussa esitykseni keskeisen teesin kanssa kristilliseen etiikkaan sisältyvästä rationaalisesta umpikujasta. Ellei kristinuskossa kokonai-suutena ottaen taas ole oleellisesti kysymys etiikasta tai siveellisyydestä tai ylipäänsä mistään rationaalisesta, vastaukseni on kahtalainen: tässä esityksessäni olen liikkunut vain rationaalisen alueella ja tarkastellut yksinomaan kristilliseen etiikkaan sisältyvää rationaalista ristiriitai-suutta.

Juha Hiekkaranta

PALASIA

Tiet pirstovat maiseman, mutta johtavat perille.

Ihminen on ikiliikkuja arvokkuuden ja arvottomuuden välillä.

Ulkokultaisuuden pelko voi estää sisäkultaisuuden saavuttamisen.

Vain katkeran suru on katkera.

Ihmiskarhun voi herättää talviunestaan ampumatta häntä pesäänsä.

Suuret teot eivät tekijäänsä halkaise.

Siunaava ajatus ei sido.

Jollei nöyryydestä näy jälkeäkään, sitä on.

Kun on halla, ei kannata kukkia.

Jos virta on vuolas, tyydy pitämään perää. Suvannossa souda.

Juostuasi kunniakierroksen, aseta seppele naulaan.

Pienuus ei ole heikkoutta, mutta rakkaudettomuudessa on Akilleen kantapää.

OLEN ISTUNUT RAKASTETTUIJEN LUONA

*Otetaan vielä kierros
ja annetaan viinin kiertää,
tänään ei säästetä ainetta.
Rakkaus oli aluksi helppoa,
mutta sitten nousi seinä vastaan.*

*Näkyjen hankkijani — hän
joka kauan asui vuorella
ja istui ja imi peukalooan
ja näki eräänä yönä kolmenkymmenen linnun
lentävän kohti Kaf-vuorta,
— hän veti piippuaan, sanoi minulle:
Itse olen aina värjännyt rukousmattoni
suoraan pullosta.*

*Minä olen istunut rakastettujen luona
olen ihaillut heidän vaatteitaan ja muuta,
mutta aina on kalissut karavaanikello:
Sitokaa pakkaukset!*

*Širazin portilla
olen minäkin lastannut
matkalaukkuni, joka oli täynnä epätoivoa.*

*Rannoilla niitä kulkee,
kevyet pakkaukset selässä,
mutta heidän näky-agenttinsa
ovatkin kertoneet heille suloisia juttuja.*

*Minä olen merellä
yön ja päivän vaihtelut
päivän ja yön vaihtelut
kuka teistä tietää
olen kostonhimoisella merellä.
Ja minun kauppatavarani:
matka-arkku täynnä pelkoa.*

*Mutta lyhyestä paras.
Minun tapani rakastaa
ei muka tyydyttänyt katuyleisöä,
he tekevät siitä kupletteja
heidän kokouksistaan kuuluu naurua.*

*Mutta kun sinä näet Hänet, Hafiz,
sinä tunnet ettei millään ole mitään väliä,
torit katoavat jalkojesi alta
ja sinä voit alkaa tanssin.*

Suom. H. Broms

Veli-Matti Saikkonen

LA BELLE JARDINIÈRE

*minä seison kadulla.
enkä tiedä mistä tämä ääni. aloitan hiljaa:*

*kävelemme puiston läpi. alaston nainen juoksee
alimpien oksien tasalla. sinä naurat. minä nojaan
kivijalustaan. lumessa keltainen reikä kuin
kanarialintu olisi viime viikolla pudonnut oksalta
hankeen. kävelimme puiston läpi. alaston nainen
juoksi alimpien oksien tasalla. sinä nauroit. minä
nojasin kivijalustaan. lumessa keltainen reikä kuin
kanarialintu olisi viime viikolla pudonnut oksalta
hankeen.*

ajatelkaa.

*kun minä heräsin keskellä yötä:
kun minä heräsin keskellä yötä minä tunsin sinut
vierelläni. minä katselin sinua. sinä nukuit. klo
00.01 minä nousen sängystä. sytytän savukkeen.
sammutan. istun alastomana sängynreunalla.*

la belle jardinière.

minä seison kadulla kansallismuseon takana.

Pirkko Peltonen

KAUSI 1962—63 HELSINGIN TEATTEREISSA

'Suomalaisen näytelmäkirjallisuuden kriisi' on jo käytössä kulunut sanonta; siihen on totuttu ja alistuttu. Nyt on Suomen teatteritaide tullut tilaan, jossa voidaan puhua myös esittävän näyttämötaiteen kriisistä. Nähtäväksi jää, miten nopeasti tämä kriisi yleisesti havaitaan ja hyväksytään; miten nopeasti siihen alistutaan.

Pääkaupungissa on paljon teattereita, paljon ensi-iltoja ja manner-Euroopan kohutuimmat näytelmät tuodaan tänne suhteellisen nopeasti, pari-kolme vuotta kantaesitysten jälkeen. Tämä on itsessään hyvää ja kuitenkin liikanaista. Teattereita on liikaa katsojamäärään verrattuna ja tästä alkaa umpikuja: ohjelmistoon täytyy sisällyttää myös pelkiksi kassamagneeteiksi tarkoitettuja näytelmiä (joiden ei välttämättä tarvitsisi olla taiteellisesti ala-arvoisia), ohjelmiston täytyy olla vaihtelevaa ja runsasta, keskimääräiseksi näytelmien harjoitusajaksi jää vain vajaa kuukausi ja tulokset ovat sen mukaisia. Kokonaiskuva Helsingin teatterielämästä syksyllä -62 ja keväällä -63 on masentava: vanhojen temppujen lämmittämistä ja vanhojen kuvien palvelemista. Suhtautuminen nykypäivän teatterin pyrkimyksiin ja nykypäivän katselijoihin tuntuu kieroutuneelta; tendenssipitoisuus ja pateettisuus on monista ohjaajista vieläkin tavoittelemisen arvoista, eikä näistä väylistä päästä etääntymään eikä irtautumaan. Näytelmien taidokas ja pramea 'ylöspano' pyrkii moniaalla korvaamaan taiteellisen innon; enkä usko, että teatteri pystyy toimimaan virkamiesmentaliteetilla.

Kansallisteatterin syyskauden suuret nimet olivat Anouilh ja Dürrenmatt. «Becket eli Jumalan kunnia» ja «Fyysikot» olivat kantaesitystensä jälkeen (Pariisi -59 ja Zürich -61) päivän tapahtumia; näytelmien tuominen Suomeen oli siis perusteltua ja oli odotettavissa, että niistä täälläkin tulisi menestys. Toisin kuitenkin kävi. Kivimaan ohjauksena Anouilhin terävä ja tavattoman humaani «Becket», näy-

telmä ystävyydestä, kerrottiin Kansallisteatterissa kansallisen melan-
koliselta pohjalta, eivätkä muutamat hyvät näyttelijät ja iso pyörönäyt-
tämö pystyneet korvaamaan kohtausten epätasaisuutta, linjattomuutta
ja esityksen rikkonaisuutta. Witikan «Fyysikot» särki Dürrenmattin
karmivan-groteskien kammoeffektien kääntymisen omituisesti tendenssi-
mäiseksi; esityksen suhde tekstiin oli vääristynyt. Witikan työtä oli
kuitenkin myös tämän teatterikauden parhaisiin kuuluva ohjaus:
Billetdoux'n «Kahden kesken», jossa sävyt olivat oikein tavoitettuja ja
yleislinja tyylipuhdas ja kaunis.

Maaliskuussa 90-vuotisjuhlissaan Kansallisteatteri kunnioitti suoma-
laiskansallista realismiamme «Papin perheellä» ja rakasta Molière-
traditiotaan «Porvarilla aatelismiehenä» — jäykästi, jähmeästi ja ah
niin klassillisesti. Edvin Laine taas kunnioitti spektaakkeleita vallatto-
massa «Caesarissa ja Kleopatrasa», jonka ylikonkreettisuus ja ylivul-
garismi oli kauhistus niille, jotka tunsivat takaa Shaw'n tekstin.

Kansanteatterilla oli kevätkauden alkajaisiksi mahtava yllätys syk-
syisen ohjelmistonsa («Tukkijoella», «Lentävät morsiamet», speksi-
tyyliin tehty «Kerjäläisoppera») jälkeen: Paavo Rintalan «Kunnian-
osoitus Johan Sebastian Bachille». Odotettiin näytelmää, joka ratkai-
sisi suomalaisten näytelmien ongelman. Esityksessä kävi kuitenkin ilmi,
että Rintalan kovin pinnallinen ja arveluttava kunnianosoitus olisi ollut
enemmän edukseen mihin tahansa muuhun kuin näytelmän muotoon
kirjoitettuna. Rintalan käsitys näyttämöllisestä toiminnasta ja tapahtu-
misesta oli varsin yksiviivainen ja perustelematon, eikä Sakari Puuru-
sen ja Annikki Laaksin ohjaus pystynyt parantamaan asiaa.

Ruotsalainen päänäyttämömme jatkaa itseriittoisaa ja itsetyytyväistä
toisen luokan esitysten linjaansa perustellen tätä sillä, että teatteri pyr-
kii huvittamaan ja hauskuuttamaan katselijoitaan. *Aliarvioimaan* olisi
oikeammin sanottu.

Suurten spektaakkeleiden ja massiivisten esitysten aikakautena on
mielenkiintoista todeta, että parhaimmat ratkaisut tehneet teatterit Hel-
singissä ovat molemmat miniatyyrikokoa. Lilla Teatern valloitti kävi-
jänsä riemukkaalla kamarimusicalilla «Fantastics» ja ihastutti tuomalla
Suomen tietoisuuteen italialaisen avantgardistin Dario Fo'n kolme pie-
noisnäytelmää. Tämä teatteri toimii itsenäisenä, ulkopuolella eturisti-
riitojen ja säästyy paisumasta suhteettomaksi.

Ylioppilasteatterin asema pääkaupungin muiden teattereiden jou-
kossa on erikoislaatuinen, koska se toimii täysin amatööripohjalla, eikä
siellä teatteri-liikelaitos-menteliteetti olosuhteiden pakosta pääse kehit-
tymään. Ekspressionistinen «Hinkemannin tarina», jonka ohjasi saks-
alaisen teatterikoulutuksen saanut Helke Sander, ja Jyri Schreckin
ohjaamat Stevensin «Carlos ja kynttilät» sekä Maeterlinckin «Tintagile-
sin kuolema» edustavat sitä linjaa, jolla Ylioppilasteatteri suorittaa löy-
töretkiä teatterihistoriaan. Nämä näytelmät osoittivat Ylioppilasteatte-
rin esityksinä elinkelpoisuutensa ja toivat esille myös mahdollisuuksia,
joita pienissäkin puitteissa voidaan käyttää hyväksi haluttaessa antaa
näytelmille uutta merkitystä ja nykypäivän ilmettä.

Billetdoux, Arbusov (voimakas ja hyvä «Irkutskilainen tarina» Valli-
lassa), Dario Fo ovat tänä vuonna esitellyt uudet nimet. Saksalainen
Günther Grass, amerikkalainen Edward Albee ja suomalainen Markku
Lahtela debytoivat Ylioppilasteatterissa 20. 4. Kansallisteatteri viimeis-
telee Tsehovin «Kirsikkapuistoa» Kaliman ohjauksena ja Kansanteat-
teri jatkaa omalla Dürrenmattillaan («Vanhan naisen vierailu»).

Helsingin teattereiden ohjelmistoja silmäillessä tuntuu teatteri-
tapauksia olevan runsaasti; esitykset nähtyään toteaa, että varsinaisia
tapauksia niistä on vain aniharva.

Raimo Oksa

UUDISTUMISEN KAUSI SUOMALAISESSA ELOKUVASSA

Vuoden 1962 alussa tapahtunutta ensimmäistä valtion filmipalkinnonjakoa odoteltaessa ryhdistäytyivät, kykyjensä ja lahjakkuutensa mukaan, suomalaisen elokuvan vanhat tekijät kieltämättä varsin apaattisessa ja rutiinimaisessa arkipäivässään. Ja kun palkinto sitten ensimmäisen jaon jälkeen muodostettiin vakituiseksi järjestelmäksi, ryhtyi sitä tavoittelemaan ennen näkemätön määrä uusia yrittäjiä. Eivätkä entiset tekijät suinkaan jääneet syrjään tässä kisassa, vaan hekin parhaansa mukaan pyrkivät luomaan «taiteellisesti ja teknillisesti korkea-luokkaisia» elokuvia, niin kuin kilpailun yleisohje vaati.

Viime syksy kuluikin sitten katseltaessa näitä monia filmejä. Uusia ohjaajia pääsi julkisuuteen kaikkiaan viisi: Neuvostoliitossa elokuvaohjaajan ammattiopinnot suorittanut Mikko Niskanen Oy Suomen Filmitoimiston tuottamalla filmillä Pojat, Veronica Leo-Hongell Elokuva Oy:n tuottamalla nukke-elokuvalla Näkymätön käsi, Risto Jarva & Jaakko Pakkasvirta Elokuvaosakeyhtiö Filminorin tuottamalla filmillä Yö vai päivä, Ossi Skurnik Sagittarius-Filmin tuottamalla elokuvalla Tie pimeään sekä Jarno Hiilloskorpi Tähtelä-Filmin tuottamalla elokuvalla Varjostettua valoa. Ennen esiintyneistä tekijöistä olivat asialla Aarne Tarkas (Hän varasti elämän ja Naiset jotka minulle annoit), Åke Lindman (Kun tuomi kukkii), Toivo Särkkä (Ihana seikkailu), Matti Kassila (Tähdet kertovat komisario Palmu), Veikko Itkonen (Vaarallista vapautta), Maunu Kurkvaara (Yksityisalue) ja Eino Ruutsalo (Tuulinen päivä).

Valtion filmipalkintolautakunta ryhtyi työhön heti vuoden vaihduttua, palautti mieleensä vuoden varrella näkemäänsä ja suoritti tarvittavat uusintakatsomiset. Tulokset julistettiin tammikuun 25. päivänä. Jaettava palkintosumma ei ollut mitenkään suuri, vain 150.000 mk, mikä tuskin vastaa yhden tavallisen näytelmäelokuvan tuotantokustannuksia. Palkinnosta pääsivät tällä kertaa osallisiksi Oy Suomen Filmitoimisto Mikko Niskasen ohjaamalla filmillä Pojat (45.000,—), Fennada-Filmi Matti Kassilan ohjaamalla filmillä Tähdet kertovat komisario Palmu (45.000,—), Maunu Kurkvaara filmillään Yksityisalue (40.000,—) sekä

Elokuvaosakeyhtiö Filminor Risto Jarvan ja Jaakko Pakkasvirran ohjaamalla filmillä Yö vai päivä (20.000,—).

Palkintolautakunnan päätös herätti harvinaisen laajaa keskustelua. Monenlaista tyytymättömyyttä tuotiin julki, mutta samalla suomalaisen elokuvan nykytilanne ja sen nykyiset saavutukset saivat osakseen niin suurta huomiota, ettei sellaista ole tavattu aikoihin. Yleisessä tietoisuudessa ja maamme lainsäädännössäkin elokuva on vielä paljolti vain ajanvieteteollisuutta; valtion elokuvapalkinnon perustaminen ja kaikki siihen liittyvä keskustelu ovat kulttuuripoliittisesti tarkastellen erittäin merkittäviä askeleita kohti yleisesti arvostetun suomalaisen elokuva-taiteen syntymistä.

Olen jo muussa yhteydessä todennut, etten henkilökohtaisesti tiedä, miten palkinnonjako muullakaan tavalla olisi voitu suorittaa. Palkintojärjestelmä tähtää elokuvatuottajan palkitsemiseen. Tällöin on elokuvateosta tarkasteltava kokonaisuutena, joka syntyy monista osatekijöistä. Elokuvaa ei voi näissä puitteissa palkita esimerkiksi hyvästä ja tarkasti havaitusta aiheesta tai huolitellusta ohjauksesta. Laaja keskustelu palkintolistasta johtuukin siitä, että siihen päässeillä elokuvilla on juuri tällaisia, eri osa-alueilla saavutettuja ansioita. Jos jokin niistä korotetaan hallitsevasti palkintolautakunnan tavoittelemaan, varsin epä-määräisesti hallittavan kokonaistuloksen edelle, päädytään helposti toisenlaiseen listaan. Omasta puolestani pidän kärkeen asetettuja teoksia, Mikko Niskasen esikoista Pojat ja vanhenemiseen ja jäykistymiseen taipuvaisen Matti Kassilan Palmu-sarjan kolmatta osaa, Tähdet kertovat komisario Palmu, varsin kohtuullisina tuotteina. Niskaselle täytynee suoda oikeus esikoisvirheiden tekemiseen. Matti Kassila taas on varhemmin aikaansaanut parempiakin filmejä, jopa Palmu-sarjan puitteissa; tästä huolimatta on kieltämätöntä, että hän on kykenevempiä, joskin myös pahimmin hakshtavia. Maunu Kurkvaara on jo tehnyt monia filmejä. Ensimmäiset niistä olivat melko kehnoja, mutta jo Kurkvaaran työtavastakin johtuen — hänhän tekee miltei kaiken itse — joitakin persoonallisia piirteitä omaavia. Siksi hänestä on jo pitkään puhuttu lupaavana kykynä. Vaikka Yksityisalue onkin Kurkvaaran paras, sekään tuskin vielä lunastaa tätä lupausta. Kurkvaara ei ole ainoa suomalainen elokuvaohjaaja, joka kompastuu tunkkaisiin aiheisiin — tiedättehän nuo: taiteilijan elämä, järkyttävä ihmiskohtalo, ihmisen heikkous, ihmisen raadollisuus — mutta hänellä tämä kompastuminen pyrkii kehittymään säännöksi. Risto Jarvan ja Jaakko Pakkasvirran Yö vai päivä on monessa suhteessa varsin ainutlaatuinen teos suomalaisessa elokuvassa. Lopullisena toteutuksena se kuitenkin antaa vain kalpean aavistuksen tekijöiden tavoitteista ja todellisista kyvyistä.

Kevään filmit tulevat aikanaan, valtion palkintoja taas jaettaessa, saamaan osakseen tarkempaa selvittelyä. Nyt todettakoon aivan lyhyesti, että Tarkas on meidän paras komediaohjaajamme ja että Turkasen tenava ei ole lainkaan huono. Kurkvaara ei ole Meren juhlistaan yltänyt Yksityisalueen tasolle ja Ake Lindmanin Jengikin on huonompi kuin hänen edellinen teoksensa Kun tuomi kukkii. Vaala ei ole kerännyt paljoa suosiota uusimmallaan, onpa väitetty tuottajan ilmoittaneen hänelle viimeisen filmin tulleen tehdyksi. Silti haluan sanoa, että Vaalassa on vieläkin, hänen parhaimpien vuosien ollessa jo takanapäin, 'jotakin'. Ehkä se on filmillista ajattelua, filmillisten muotojen käyttötaitoa, joka pilkistelee nykyiselläänkin Vaalassa. Mikko Niskanen näyttää Sisseissä entistä selvemmin ammattitaitonsa. Filmiohjaajalta vaaditaan kaikkien kuvassa näkyvien tekijöiden hallitsemista. Mikko Niskanen tuntuu pystyvän tähän. Eri asia on, että hän tyyllillisesti on samassa melko lohduttomassa tilassa kuin Neuvostoliiton nykyelokuva.

Ihmisyden yhteiskunta,
Faros-seuran
julkaisuja N:o 1.
Kustannusliike Tajo,
Turku 1963.

Olen aina kauhiast hämmästynyt kun tapaan ihmisiä, joilla on ehjä maailmanselitys, jotka haluavat jonkinlaisen holistisesti tulkitsevan ideologian selittämään tämän- tai tuonpuoleisia, jotka eivät voi alistua siihen masentavaan tosiasiaan, että elämä ja maailma on kirjokudos niinkuin Shakespeare (tai Cajander) sanoo. Nyt tapaan heitä kokonaisen kirjallisen, tai tarkkaan sanoen melkein kirjallisen, mikä on sekin masentavaa. Sanon 'melkein' sen takia, että «Ihmisyden yhteiskunnan» kymmenen kirjoittajan kaarti on onneksi sangen heterogeeninen. Joukossa on sosialisteja, kuten utooppinen sosialisti Jyrki Juurmaa, pelkkä sosialisti Johan Weckroth, oikeaoppinen sosialisti Ossi Mäkinen ja kansallisromanttinen sosialisti Aarne Sipponen. Sitten siellä on kansallisromanttinen konservatiivi Kyösti Skyttä ja muuten vaan porvari Kari Tarasti. Viimeksi mainittujen luota poistuvat sosialistien läheisyyteen ajattelijat Matti Luoma ja taloustilastomies Raimo Malm. Nämä herrat kehoittavat käyttämään puheenvuoron.

«Ihmisyden yhteiskunnalle» antaa yleisleiman utooppisuus. Kun politiikka sattuu minun mielestäni olemaan myös käytännön taitoa, emme pääse yhteisymmärrykseen. Olisin tavattoman kiinnostunut tietämään, miten sosialismi toteutetaan ja saadaan toimimaan «ylevimpien inhimillisten arvojen mukaisella tavalla» (Juurmaa). Näkemyksen ihanteellisuus ja fraseologia tulevasta onnellisesta ja *eettisestä* (kirjoittajien mielisanana) yhteiskunnasta ei korvaa epäeettisten konkreettisten problemien realistista tarkastelua. En pidä esim. stalinismia satunnaisena ilmiönä, vaan kommunistisen yhteiskunnan rakentamiseen historiassa aina liittyneenä välttämättömänä piirteenä. Minun ei tarvinnut sanoa, että pidän stalinismia epäeettisempänä kuin länsimaisen talousjärjestelmän heikkouksia.

Kenties stalinismin ongelma ei ole enää ajankohtainen; jäljellä on joka tapauksessa kysymys yksilön asemasta sosialismia toteutettaessa. Juurmaa on varmasti yksilön arvoa periaatteessa tähdentävällä kannalla, mutta pelottava on esim. hänen sanansa, että «ei sanan vapautta pahastikaan tarvitse rajoittaa» — siis kuitenkin. Juurmaa ei ole kiinnostunut mistään yksilön vapautta turvaavista takeista; hänelle riittää (mielestäni sinisilmäinen) usko ihmisten henkiseen itsesäilytysvaistoon totalitarismia vastaan — ei riittänyt Stalinia ja Hitleriä vastaan. Yhteiskunnan rakentaminen ei ole mikään laskutehtävä, sillä «matemaattinen virhe» voi merkitä pakkotyöleiriä tai kaasukammiota. Mutta nämä ovat ehkä poikkeuksia Juurmaan tekstissä ja Sipposenkin.

Kirjoittajien kanssa olen yhtä mieltä kehityksen yleissuunnasta kohti 'sosiaalisuutta', ehkä sosialismiakin. Sen sijaan en voi nähdä selkeää mustaa ja valkeaa jakautumaa kuin Sipponen ja Mäkinen. Yhtä oikea kuin on jälkimmäisen käsitys kommunismin onnistumisesta, yhtä väärä on hänen käsityksensä revisionistisen kannan virheellisyydestä.

Kapitalististen maiden kehitys on kulkenut erittäin voimakkaasti reformistien ennustamalla tavalla. Itse revisionismin muuttuminen on toinen juttu... Mutta nämä kirjoittajat haluavat joka tapauksessa totaalisen muutoksen, jonka eräänä perusteluna on esim. se että 'ihmisluonnolle' voi silloin tarjoutua paljon suotuisampia kehityksen mahdollisuuksia kuin tarjoaa nykyinen liialliseen kilpailuun perustuva järjestelmä. Mutta kirjoittajat eivät voi esittää tosiasioita tukemaan uskoansa, että parempi ympäristö on juuri heidän kaavailemansa.

Sipposen, Teuvo Ollin ym. esittämä kapitalistisen järjestelmän kriittikki ei tosin ole uutta, mutta kohdistuu kipeisiin epäkohtiin. Katso-mustemme perusero lieenee siinä, että minun mielestäni tämä järjestelmä ei ole käyttänyt kaikkia mahdollisuuksiaan epäkohtien poistamiseksi ja kirjoittajien mielestä sillä ei ole näitä mahdollisuuksia, koska se on kapitalistinen. Niinpä he ovat kiinnostuneet vain tällaisen yhteiskunnan täydelliseen romuttamiseen. Pidän heidän kantaansa dogmaattisempänä kuin omaani. Uskon mahdolliseksi, että ehdimme nähdä kapitalistisen järjestelmän jatkuvan 'sosiaalistumisen' ja sosialististen maiden jatkuvan loittonemisen marxilaisuudesta. Molempien kehityssuuntien tiellä on esteitä, lännessä pahempia, vaikka juuri tänä ajankohtana on idässä huolestuttava takaiskun kausi (mitä uskon Yhdysvaltojen Kiinan-politiikallaan suuresti edistäneen).

Faroksen miehet taistelevat sellaista kapitalismia vastaan, jota ei enää ole, sellaisen sosialismin puolesta, jota ei vielä ole. Voisin paremmin jakaa heidän dogmatisminsa, jos uskoa ihmisten vapauteen, onneen ja hyvinvointiin heidän sosialistisessa yhteiskunnassaan tuettaisiin joilakin vaatimattomilla tosiasioilla tai edes todennäköisyyksillä. Sipposen osoittama kansantaloudellinen asiantuntemattomuus saa kuitenkin lukijan miettelääksi — päinvastaisella tavalla kuin kirjoittaja tarkoittaa.

Juurmaan käsitellessä valtion vastuuta sivistyselämästä, siis rajoitettumpaa aihetta, hän on paljon vakuuttavampi kuin kosketellessaan kehitystä sosialistiseen maailmanvaltioon. Kirjan parhaana antina pidän paitsi Weckrothin kirjoitusta poliittisesta sosialismista ennen kaikkea Luoman pinnistämätöntä ja vakuuttavaa tarkastelua kirkon ja valtion erosta uskonnollisena ongelmana; Skytän, Tarastin ja myös Sipposen artikkeleita taas teoksen heikoimpina. Tarkastellessaan 'kulttuurin dynamiikkaa' Skyttä päätyy silmäkääntötempulla siihen, että kulttuuri onkin luontoa, joten kommunismia ei pidä vihata vaan tutkia. «Kun osat rakennetaan kokonaisuuksista käsin», niin «teoria on sitä parempi, mitä paremmin se selittää todettuja ilmiöitä» (niinpä!). Russellin tapaan vakuutan, ettei edellinen selostus ole parodiaa, vaikka se tuntuu siltä. Samanarvoista on jatkokin, niiniluotoalais-snellmanilaista biologisella rotuopilla sekoitettua mystiikkaa. Erääksi viholliseksi Skyttä on valinnut kulttuuriliberalismin, jota vastaan hän käy puolustamaan suomalaista muinaisuutta. Skyttä ei ole selvittänyt itselleen mitä on liberalismi; jotain aivan muuta kuin hän esittää, ei normijärjestelmään perustuvaa vaan empiiristä.

Samaan tapaan metafyyssinen kuin Skytän kirjoitus on myös Sipposen toinen kirjoitus «faustisesta, venäläisestä ja suomalaisesta kulttuurista», modernia rappiotaidetta vastaan hyökkäävä suomalaisuuden ylistys.

Edellä sanomani ei ole mikään 'puolueeton' arvostelu; se on puheenvuoro kirjasta, joka ansaitsee puheenvuorojen käyttämisen. Kriittilliset ja torjuvat ajatukseni ovat samalla toivomus, että pohdittaisiin käytännöllisemmällä tasolla sosiaalisuuden, sosialismin ja ihmisen arvoisen yhteiskunnan toteuttamisen kysymyksiä, sentralisaation ja desentralisaation, yksilön vapauden ja sen rajoittamisen ongelmia.

Arvo Salo

OPPIKIRJA OIKEISTOLAISILLE

Pertti Hemánus: *Yhteiskunnan keskipiste*. Tammi 1963.

Olen varma siitä, että yhteiskuntat. maist. *Pertti Hemánuksen* nimi ja persoona on Katsauksen lukijoille tuttu. Yhtä varma olen siitä, että Katsaus on Pertti Hemánukselle tuttu, erittäin tuttu — ja yhtä tuttuja ovat Suomalainen Suomi ja Parnasso; Ylioppilaslehti ja kaikki sen kaimat aina hamaan YyKoohon saakka; Vartija, Kirkko ja Kaupunki, Yhdysside ja sitä rataa aina hamaan Kotimaahan saakka; Tilanne; Sosialistisesta Aikakauslehdestä ja Kommunistista en ole aivan varma; mutta jälleen olen varma kaikista pamfleteista, Kekkosen, Lounelan, Siikalan ja Skytän tekemistä aina hamaan Tuomiseen ja Faroksen ns. kotiainekokoelmaan saakka. Pertti Hemánus on innokas aikansa seuraaja, kiitollinen lukija, antaumuksellinen keskustelija, hän elää ja hengittää ei niinkään siitä mitä maassa tapahtuu vaan mitä siitä eri tahoilla sanotaan.

Sen täytyi kerran tulla, ja se tuli, Hemánuksen oma kirja, pamfletti, ja senkin täytyi, mikä myös tuli, nimittäin lopullinen pamfletti näistä asioista: isänmaallisuuden uudistamisesta, muutosten ylistämisestä, keskustalaisuudesta ja uuskeskustalaisuudesta, kekkoslaisuudesta ja uuskekkoslaisuudesta. Hemánus on ollut hyvä oppilas: hän on kuullut kaiken, lukenut kaiken, hän muistaa kaiken ja hän on kirjoittanut kaiken. Ja monien hyvien oppilaiden tapaan hänestä on tullut hyvä opettaja: hän opettaa kaiken minkä on oppinut. Lukekoon, lukekoon Suomen porvari Hemánuksen kirjaa, sillä Suomen porvarille se nähdäkseni on kirjoitettu, ja kuitenkin niin turvallisesti, että siitä varmasti ei saa vahinkoa sielulleen.

Ylistän vielä Hemánuksen oivallisia opettajanominaisuuksia: hän kirjoittaa kiinteästi ja selkeästi, käyttää taidolla sitaatteja niin kuin pitääkin, edes loistokkuutta ei sanonnasta puutu; korostan kuitenkin, että sanonnallista loistokkuutta ei voi olla ulkopuolella oivallusten loistok-

kuuden, nämä kaksi asiaa seuraavat tarkasti toisiaan, myös Hemánuksen kirjassa. Minua on ärsyttänyt vain muuan piirre: intonsa palossa Hemánus joskus tuntuu olevan liian närkäs, valmis käyttämään aikaa ja ruutia sellaistenkin asioiden todistamiseen, jotka uskoisi vähemmäläkin; ehkä on niin, että hän liian usein uskoo vain itse uskovansa ja kaikkien muiden uskovan muuta; tai ehkäpä ärsyyntymiseni johtuu vain siitä, että Vanhan kaljapöydässä Hemánus niin usein on rientänyt edelleni todistelemaan eräitä minun nähdäkseni jokseenkin helppoja todistettavia, niin että oman intoni ilossa olen joutunut vaivautumaan ja etsimään vastaväitteitä, epätodennäköisempiä puolustettavia; mutta olkoon Hemánus närkäs, sikäli kuin hän kirjoittaa Suomen porvarille.

Vaikka väittelyn halu ja ilo Hemánuksen persoonassa onkin niin keskeisellä sijalla, niin sen seikan, onko hän puolesta vai vastaan, hän useimmiten tuntuu ratkaisevan arvostelemansa ilmiön tai henkilön kulkusuunnan, ei aktuaalisen olemuksen mukaan; hän antaa sympatioille vallan. Tämän piirteen olen ollut panevinani merkille myös hänen arvostelutoiminnassaan: mikäli pamfletti tai kirjoitus suinkin ilmoittaa pyrkivänsä edes hiukan muuttamaan sitä pysähtynyttä maailmaa, jota jokainen intellektuelli tietenkin vihaa, niin Hemánus laskee aseensa eikä raatsi haukkua, vaikka hän sosiologisen koulutuksen saaneena varmasti ymmärtäisi, miltä kohdin sanonnat paljastavat asenteita. Pamfletti osoittaa hänessä olevan erittäin paljon ymmärtämisen ja sovittelamisen halua; yksinpä kokoomus saa häneltä ymmärtämystä ja kiitosta niiden palvelusten vuoksi, joita konservatismi pikkuporvarin sielulle suorittaa.

Käsitykseni mukaan Hemánuksen aktiivisesti mukanaelämä historia alkaa vuodesta 1958. Tietoja on hänellä toki paljon kauempaakin, mutta täysi intensiteetti on mukana vasta vuodesta 1958. Muuten en voi ymmärtää esim. hänen itsestäänselvänä ottamaansa kantaa, että nykyinen hallitus on ulkopoliittisesti välttämätön ja hyvä. En osaa tässä kohdin neuvoa Hemánukselle mitään muuta kuin suurempaa uteliaisuutta, suurempaa epäluuloisuutta: asioissa on tavallisesti muutakin kuin se mikä niissä on pinnalla ja varsinkin muuta kuin niissä sanotaan olevan, ja kerettiläisyys kuuluu todellisen älymystön tuntomerkkeihin. Uskoisin kuluneen kevätkauden opettaneen Hemánuksen ymmärtämään, että mitenkään ehdotonta ei tämän hallituksen yhdistelmän siunauksellisuus ole; alkää hyvät lukijat minua tässä yhteydessä syyttäkö puolueellisuudesta, sillä sosialidemokratian etenemiselle tämä hallitus kyllä on luonut hyvää maaperää.

Ansiokasta Hemánuksen pamfletissa ovat mm. poliittisen sanaston usein loistavat analyysit. Vertauksien joukossa useita osuvia; mutta ontuviakin olen havainnut. Pahiten ontuu käsittääkseni se, että SKDL:ää nimitetään Suomen neekeriongelmaksiksi. Richard Wright-sitaatti on oikea: neekeriongelmassa on pahinta se, että neekeri itsekin pitää itseään alempiarvoisena. Mitä neekeri tekee: ostaa hiustensuoristuskoneita ja ihonvalkaisuvesiä. Yrittääkö Suomen kommunisti kaikin keinoin tulla porvariksi? En usko. Rotuongelmissa on julmaa juuri se, ettei väriä käy vaihtaminen; poliittisen värin vaihtaminen kyllä käy päinsä, ja siksi minä olen ruvennut ajattelemaan, että Suomen kommunisti useimmiten on nimenomaan ylpeä valitsemastaan tai muuten saamastaan väristä, jopa niin ylpeä, että hiukan halveksii muita. Pelkään, että Hemánus on ajatuskehittelyssään tullut samastaneeksi työläisen ja skdl-läisen, ja se on kyllä luvaton samastus. Toisissa paikoissa kirjassaan Hemánus osoittaa kyllä tietävänsä, että työläisiä on kaikkien puolueiden äänestäjissä. Tietääkö hän myös sen, ettei ansiotaso näyttele juuri mitään osaa työläisäänestäjien jakautumisessa kommunistien ja

sosialidemokraattien kesken? Perinteet, opit ja aatteet ovat ratkaisevampia, ja sekä katkera kritiikki nykyisiä oloja kohtaan että toivo paremmasta voidaan ilmaista molempien vasemmistopuolueiden kautta. Ei kai Hemánus ajattele, että jokaisen työläisen pitäisi oikeastaan ilman muuta äänestää SKDL:ää? Täytyisikö olla «järjestelmäämme ihastunut» (s. 175), jos aikoo äänestää jotain muuta puoluetta? — Pienen huomautuksen esittäisin myös Tilanteen ryhmän kohdalla: ei ole varmaa, että sen maailmankatsomuksena on «demokraattinen sosialismi» (s. 189). Suurin osa tilannelaisista käsittääkseni on edelleen kommunisteja ja hyvin tietoisia siitä, millä kohdin kommunismi eroaa demokraattisesta sosialismista. Kyllä kommunistista puoluetta arvosteleva olento saattaa aivan hyvin olla kommunisti: hyväksyä vallankumouksen, uskoa sen tuloksiin; tällainen kommunisti arvostelee puoluettaan juuri kommunismin parhaitten oppien pettämisestä ja vääryyden harjoittamisesta nimenomaan oman ryhmän jäseniä kohtaan.

Sanoin, että Hemánuksen kirja on kirjoitettu Suomen porvarille. Siitä huolimatta ja juuri siksi se on keskustalaisuuden oppikirja. Keskustalaisuus on Suomessa anakronistinen muotiasia, jonka olemassaoloa ei voi ymmärtää ilman Kekkosen persoonan lumovoiman olemassaoloa. Mutta monelle huono-omatuntoiselle porvarille se voi antaa lohtua: se tarjoaa pensaan, johon voivat pistää päänsä ne, jotka ovat huomanneet porvarillisuudessa joukon vääryyksiä ja inhottavia asenteita, mutta eivät uskalla siirtyä sosialismiin saakka. Toinen seikka on se, että minun käsittääkseni mitään keskustalaisuutta sinänsä ei oikeastaan saata olla olemassa: kysymys on porvarillisuuden uudistumisesta. Siinä ei sinänsä tietenkään ole mitään pahaa; ja omasta puolestani uskon myös vasemmiston vihdoinkin tällä vuosikymmenellä uudistuvan siten, että vasemmistolaisuus alkaa kiehtoa kehittyvää älymystöä. Veikkaan, että seuraava yleispamfletti ei enää olekaan keskustalainen (ainakaan sitä ei tämän jälkeen tarvittaisi, otettakoon tästä oppikirjaksi uusia painoksia). Toinen asia on, että vähitellen saisi meillekin ilmaantua myös kerrallaan vain yhteen ajankohtaiseen kiistakysymykseen keskittyviä puheenvuoroja.

Arvo Ahlroos-Kaskamo

TARKENTAEN

Laki tarkoittaa olla yhteinen hyvä yksityisen erheistä. Mikä on yhteinen hyvä? Mikä on yksityinen erhe?

Laki ei voi ohjata eikä ehkäistä toimivaa.

Kuolemanrangaistuksen säätämisen jälkeen voi tapahtua vain pieniä rikoksia, koska suurimittaisin ja mielettömin rikos olisi jo suoritettu.

Meillä on vapaus uskoa, mutta onko meillä vapautta olla uskomatta.

Humanisti voi perimmältään olla vain pasifisti.

Usein saa sen käsityksen, että jos rauhan aikana varustaudutaan rauhan jatkamiseen, se on rikos.

Olla ateisti ja pasifisti on loukkaus toisin ajattelevia kohtaan.

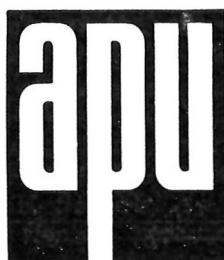
Taistelemalla puolustamme vain taistelua.

Isänmaa ei hyväksy pasifisteja.

pirteä

kiintoisa

mukava

APULEHTI – KULTALEHTI

apu

yli
miljoona
lukijaa

RUNOILIJAN KUOLEMA

Saamme Suomessa tietää melko tarkasti sen, mitä tapahtuu runoilijoille ja kirjailijoille Neuvostoliitossa — joissakin tapauksissa käytetään ojennuskeinona mielisairaala, mikäli Suomen Kuvalehden tiedot pitävät paikkansa — mutta paljon ei puhuta siitä, mitä heille tapahtuu turistien aurinkomaassa Espanjassa. Esimerkkinä seuraava tapaus.

Äskettäin tuli tieto, että nuori runoilija Manuel Moreno Barranco on kuollut Jerez de la Fronteran vankilassa Espanjassa. Manuel Moreno asui viime vuosina Ranskassa, joka on ollut monien Espanjan intellektuellien turvapaikka. Siellä hän kirjoitti romaaninsa «Arcadia feliz». Hän palasi Espanjaan viime vuoden marraskuussa. Hänet pidätettiin siellä 13. 2. 1963. Hänen runonsa, jotka eivät edustaneet mitään poliittista suuntaa, joutuivat samalla valtiollisen poliisin käsiin.

Yhdeksän päivää pidätyksen jälkeen, helmikuun 22. päivänä, hänen äitinsä sai poliisilta tiedonannon, jonka mukaan Manuel Moreno oli yrittänyt itsemurhaa heittäytymällä vankilan ikkunasta pihalle. Tiedämme tämän vuosisadan runsaasta kokemuksesta, mitä ovat 'itsemurhayritykset' poliittisissa vankiloissa. Vielä edellisenä päivänä (21. 2.) iltapäivällä Morenon ystävät olivat nähneet hänet ja silloin hän oli ollut erinomaisella mielellä. Äitiä ei päästetty vankilan sairaalaan tapaamaan Morenoa, joka kuoli siellä muutaman tunnin kuluessa.

Tämä on vain eräs tapaus joka ansaitsee tulla muistetuksi kun ajattelemme aurinkomaata Espanjaa.

R. W.

OIKAISU

Prof. L. A. Puntila ilmoittaa, että hänen puheensa kohta, johon Kari Rydman viittaa «Kysymyksissään» (Katsaus 1/1963), kuuluu sanatarkan referaatin mukaan seuraavasti: «Pääkaupungista käsin tuntemattomien kykyjen keksiminen on mahdotonta. Sen sijaan jo maakuntarahastojen johtoon mukaan tulevat kymmenet johtohenkilöt tuntevat maaperän, ja kun he vielä saavat apua myötämielisesti luovaan työhön suhtautuvilta opettajilta ja muilta kanssaihmisiltä, niin voidaan sanoa, että maakuntarahastojen perustan tultua luoduksi ei yksikään luova kyky tule jäämään vaille huomiota.»